

Lumea Rovinarilor

0 perspectivă antropologică asupra formării comunității urbane *

Orașul Rovinari s-a născut în 1981, practic pe teren gol. El trebuia să fie — și a devenit — un „oraș industrial” menit să adăpostească forța de muncă aferentă marilor exploatare miniere din bazinul Rovinari.

Destinul acestui oraș, cu structurile și oamenii lui, cu constituirea și dezvoltarea sa accelerată, constituie, după părerea noastră, imaginea în mic — dar exemplară pentru numeroase cazuri — a „procesului de industrializare și urbanizare” din țara noastră de după 1944, atât în ceea ce privește atitudinile și strategiile „oficiale”, cât și referitor la reacțiile „private” ale oamenilor. Prin analiza și interpretarea fenomenelor socio-umane proprii tinerei lumi rovinărene, pe care o vom încerca în cele de față, vom viza, în consecință, o arie mult mai largă de semnificație.

*

Înainte de a ne ocupa propriu-zis de lumea rovinăreană, să încercăm să refaceți în câteva cuvinte caracteristicile generale ale contextului social-economic în care a apărut și s-a dezvoltat acest oraș.

Problemele care s-au pus în ultimul deceniu la nivelul întregii societăți, privind asigurarea bazei proprii de materii prime în domeniul energetic, au însemnat pentru județul Gorj o restructurare fundamentală a ritmului de dezvoltare și a contribuției sale la funcționalitatea sistemului de dezvoltare, economic național în general, a celui energetic în special.

În perioada celor opt cincinale, principalii indicatori care ilustrează dezvoltarea social-economică a județului au înregistrat ritmuri deosebite după cum rezultă din cuprinsul tabelului 1.

Analiza corelată a acestor indicatori scoate în evidență principalele trăsături caracteristice ale etapelor dezvoltării județului Gorj în perioada respectivă.

În *prima etapă* a industrializării zonei, accentul a fost pus pe valorificarea resurselor naturale existente în teritoriu.

Astfel, în cursul primului plan cincinal (1951—1955), ca urmare a lucrărilor de explorare efectuate, au fost descoperite zăcăminte de petrol și cărbune pentru a căror punere în valoare au fost înființate Trustul Petrolului Tg. Jiu și Întreprinderea minieră Rovinari.

În continuare, atenția a fost îndreptată spre valorificarea superioară a lemnului, iar în perioada celui de-al treilea plan cincinal (1961—1965)

* Raport prezentat la simpozionul „Context socio-cultural și tipologie umană”, Baia de Fier, octombrie 1989.

investițiile alocate industriei au fost orientate în special spre deschiderea unui nou bazin carbonifer, bazinul Motru, și construirea Combinatului pentru lianți și azbociment de la Birzești—Tg. Jiu.

O a doua etapă caracteristică în dezvoltarea social-economică a județului Gorj s-a conturat pregnant îndeosebi o dată cu reorganizarea administrativ-teritorială a țării.

Încercarea de reorientare „echilibrată” în teritoriu a amplasării obiectivelor industriale s-a reflectat în etapa respectivă și în modificarea comportamentului migrațional al populației, numai în cincinalul 1971—1975 venind din alte județe în județul Gorj în jur de 9000 de persoane.

În mișcarea interjudețeană trebuie remarcat și faptul că gorjenii care se stabiliseră în unele județe ale țării ca Hunedoara, Caraș-Severin, Timiș și altele, unde aveau în perioada respectivă locuri de muncă potrivit pregătirii lor și condiții de viață și sociale mai bune, s-au reîntors la locurile natale. În scurt timp, raportul dintre „intrări” și „ieșiri” a ajuns să se inverseze.

Această nouă orientare a determinat în județul Gorj o a treia etapă caracterizată prin constituirea profilului predominant extractiv și energetic al județului.

Nu este locul aici să aprofundăm rentabilitatea economică și socială a exploatării cărbunelui din Gorj. Totuși, câteva date sumare pot sugera situația existentă.

Exploatarea la zi a cărbunelui pare să fie eficientă, chiar în condițiile puterii calorice mici a minereului (1700 kcal/kg). Dar lignitul extras conține componente fibro-lemnoase (xilitice) care nu s-au luat în considerare la proiectarea instalațiilor de măcinare și ardere de la termocentrale. Din această cauză, granulele mari de cărbune și, în special, de xilit, care în procesul de ardere cad la partea inferioară a focarului și formează în final zgura, suferă o serie de transformări chimice care au ca efect ridicarea substanțială a puterii calorice a zgurei la 4000 kcal/kg. Un important depozit de căldură se aruncă astfel împreună cu cenușa. Aceasta necesită o seamă de readaptări ale instalațiilor, căutarea unor soluții de recuperare a puterii calorice nefolosite etc., care însă nu au fost realizate.

O altă problemă o constituie marele volum de descoperită și transport al sterilului și cărbunelui cu mijloace clasice, consumatoare de combustibil lichid deficitar și scump. Pe distanțe mari, (la nivelul Combinatului Minier Rovinari sînt trasee de peste 40 km), cărbunele transportat și transformat în combustibil neconvențional nu acoperă combustibilul consumat în activitatea de transport!

Pentru a sintetiza rentabilitatea economică a industriei extractive și energetice din zonă să menționăm că pentru primele trei trimestre ale anului 1989 un număr de 14 unități din județul Gorj care au planificat beneficii în valoare de 45,5 milioane lei, au înregistrat 1564 milioane lei pierderi, nerealizarea totală fiind de 1608,3 milioane lei. Pentru totalul combinatelor miniere, aceste pierderi sînt de 817,4 milioane lei, iar la Combinatul Minier Rovinari de 223,9 milioane lei. Termocentrala Turceni, la rîndul ei, înregistrează pierderi de 485,9 milioane lei.

Dezvoltarea industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri productive și a activităților sociale pe teritoriul județului Gorj au determinat importante mutații în gradul de ocupare și în structura forței de muncă. Față

de anul 1965, cînd populația ocupată era de 158,9 mii persoane, în anul 1985 aceasta era de 204,6 mii persoane reprezentînd 546‰ (primul loc în ierarhia județelor țării) față de media pe țară de 466‰. Semnificativ însă pentru modul în care a avut loc această dezvoltare este faptul că Gorjul era totodată ultimul județ din țară în ceea ce privește ponderea personalului din sfera servicii în totalul personalului muncitor — în Rovinari această pondere fiind de peste două ori mai mică decît cea existentă la nivelul județului.

Restructurările petrecute în ritmul și strategia de dezvoltare se reflectă și în ponderea semnificativă a personalului muncitor, raportată la populația totală, în județul Gorj, aceasta fiind de 381,5‰ față de media pe țară de 337,1‰.

Caracteristică dezvoltării social economice a județului în actuala etapă, în condițiile în care industria extractivă deține o pondere absolută, este implantarea obiectivelor industriale pe o mare arie geografică, de regulă în afara perimetrelor localităților, cu împrăștiere pe teritoriu întins, ceea ce face ca navetismul să îmbrace dimensiuni particulare, reflectate atît în ponderea personalului navetist (peste 60 % din personalul muncitor încadrat) cît și în faptul că naveta se face zilnic pe distanțe considerabile (20—60 km).

Realizînd o analiză a profilului fiecărei localități a județului, în fiecare dintre cele trei etape evocate se constată că procesul de industrializare a Gorjului a însemnat o dublare a populației ocupate în sectorul secundar de la 26% în anul 1956 la 54% în prezent, specificul dezvoltării economice a zonei constînd în complementaritatea și simultaneitatea unor procese și tendințe caracterizînd prima revoluție industrială cu cele definitorii pentru revoluția tehnico-științifică contemporană.

Din acest punct de vedere am schițat o tipologie a localităților județului în raport cu ocuparea populației și locul de muncă, obținînd următoarele categorii :

A. *localități industriale*, cu peste 75% din populația activă ocupată în sectorul secundar și cu locul de muncă integral în localitate.

B. *localități agro-industriale*, cu următoarele subtipuri :

1. localități cu peste 50% din populația activă ocupată în sectorul secundar și a. peste 50% cu loc de muncă în localitate sau b. sub 50% cu loc de muncă în localitate.

2. localități avînd sub 50% din populația activă ocupată în sectorul secundar și a. peste 50% cu loc de muncă în localitate sau b. sub 50% cu loc de muncă în localitate.

C. *localități agrare*, avînd peste 75% din populația activă ocupată în sectorul primar și locul de muncă integral în localitate.

Analizînd după acest criteriu structura tuturor comunelor județului în perioada 1956—1985 am putut pune în evidență o mare varietate de „traectorii” pe care apoi le-am pus în legătură cu evoluția structurii denografice în această perioadă. Devenea astfel evident dezechilibrul denografic și aspectul de ruptură din evoluția localităților afectate direct de indus-

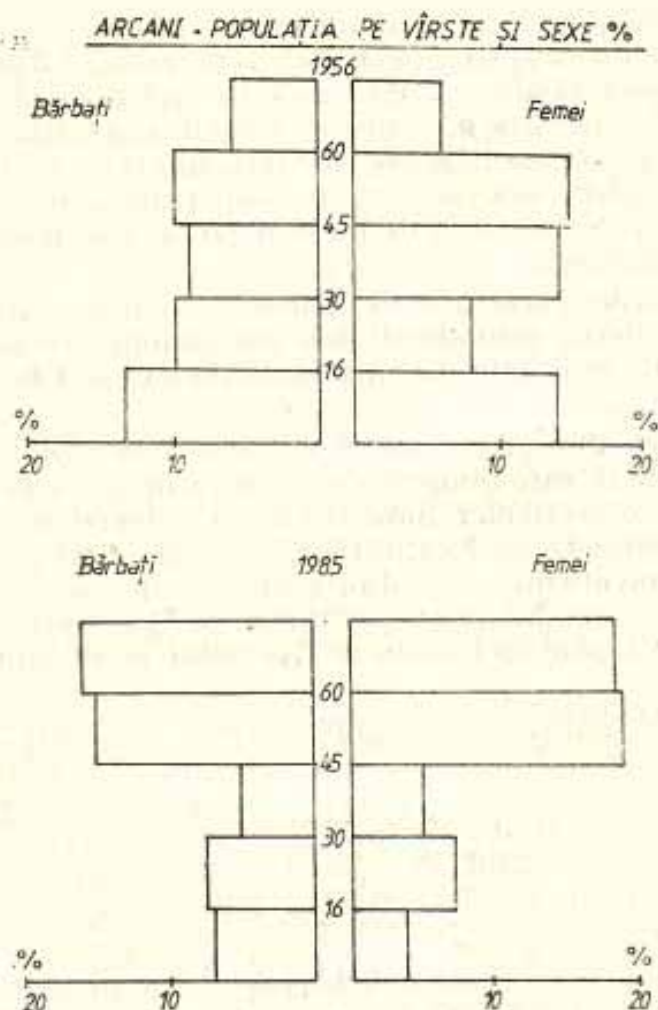

Fig. 1

trializare (fig. 1), transformările fiind mai puțin dramatice în localitățile „agro-industriale”, mai ales din subgrupa a doua, care-și păstrează structurile sociale și gospodărești de tip rural, detașând treptat și fără rupturi o parte crescîndă a forței de muncă în sectorul secundar.

*

Destinul orașului Rovinari este strins legat de prefacerile mai sus arătate, asociindu-se organic la acestea în procesul de constituire a comunității sale umane.

Înființarea orașului Rovinari a fost aprobată prin decret al Consiliului de Stat în luna decembrie 1981, printr-o formulă inedită, în sensul că pe aceeași dată a fost decretată și organizarea Centrului Industrial-Agrar Rovinari.

Cercetările efectuate, pe parcursul unui deceniu în această zonă și care constituie obiectul studiului de față, au sugerat că a existat la Rovinari un cumul de factori care au făcut ca aici istoria să se precipite — ca să spunem așa — și în decurs de aproximativ un deceniu să traverseze mai

toate etapele majore ale „urbanizării” și „industrializării” care au legat satul tradițional de orașul industrial în țara noastră. Aceasta a conferit Rovinariului o valență de „experiment natural”, cercetarea lui complexă permițând observații ce depășesc cadrul unei singure localități. Aceasta este și justificarea și miza prezentului studiu.

În analiza populației din Rovinari un moment esențial l-a constituit recesămîntul sociologic pe care l-am efectuat în anul 1982. Acesta a arătat că populația orașului, la acea dată de 4.000 locuitori (din care doar aproximativ 1.000 erau stabili) se caracteriza prin următoarele :

În primul rînd era o populație foarte tină, (vezi fig. 2), media de vîrstă fiind de 19,6 ani. Sub aspectul provenienței 60% erau originari din afara județului Gorj, în marea lor majoritate din mediul rural (83% per ansamblu și 93% în cazul populației provenite din județul Gorj).

O altă particularitate — dramatică, aceasta, — era legată de viața de familie : în condițiile în care aproape 80% dintre bărbații de peste 18 ani și femeile de peste 16 erau „familiști”, la fiecare a 5-a familie se înregistra un concubinaj și un copil din 3 era nelegitim ! La aceasta trebuie adăugat faptul că majoritatea partenerilor acestor concubinaje erau persoane căsătorite, partenerii lor legali domiciliind în alte localități.

Trebuie făcută însă imediat o precizare foarte importantă : această stare aparent „anomică” nu este, după cum vom arăta mai încolo, expresia unui declin al prestigiului familiei, ca instituție socială, ci doar manifestarea, surprinsă într-un moment de maxim, a unei faze de destructurare și restructurare a relațiilor umane, în general și a celor familiale, în particular. (În fapt, fără a mai putea efectua o anchetă exhaustivă pe această problemă, putem evalua, pe baza evidențelor locale, că, la ora actuală, procentul concubinajului a scăzut la aproximativ 2-3%).

PİRAMIDA VÎRSTELOR PE ORAȘUL ROVINARI

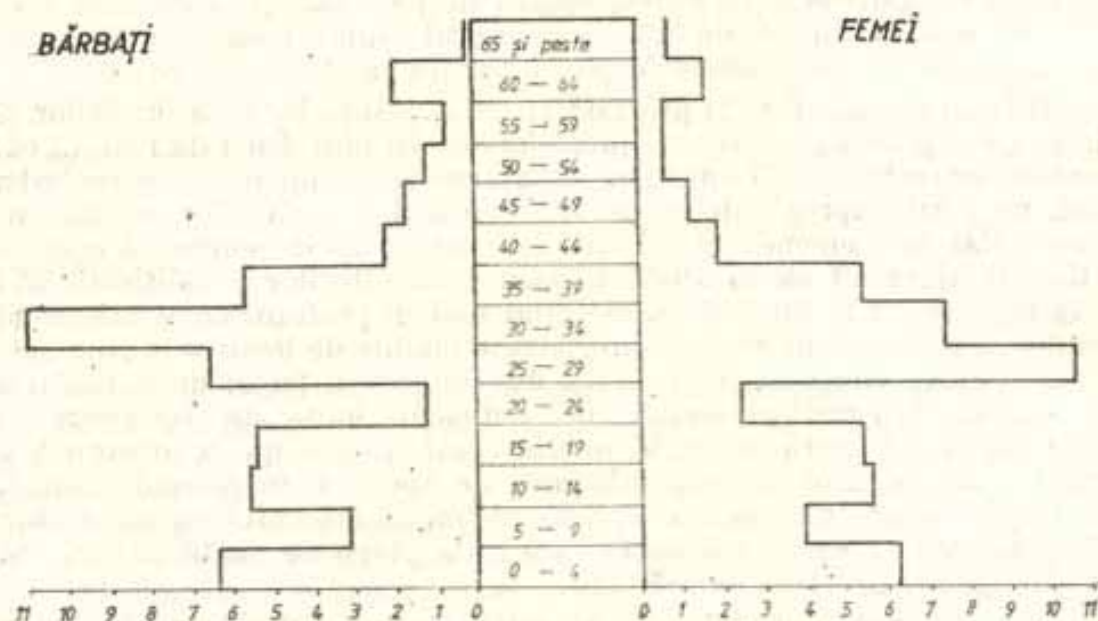

Fig. 2

O altă particularitate inițială a populației rovinărene a constituit-o instabilitatea, 29% dintre locuitori declarând la o anchetă efectuată în acest scop că vor să părăsească în viitorul apropiat localitatea în care abia veniseră. Este de subliniat faptul că veniturile, condițiile de muncă, posibilitățile de promovare erau apreciate de toți ca fiind corespunzătoare. Cu toate acestea, dorința de a pleca era puternică. Limitele pirghiei economice transpăreau în mod clar: debușeurile rentabile pentru forța de muncă și locuințele moderne nu erau suficiente pentru transformarea unei populații rural-agrare într-una industrial-urbană stabilă și integrată social.

*

Întrucât înființarea orașului și a Centrului Industrial-Agrar nu a avut un scop în sine, ea trebuind să răspundă unor cerințe complexe legate de asigurarea forței de muncă pentru exploatarea miniere, analiza populației rovinărene nu se putea desfășura independent de aceea a forței pe muncă a Combinatului Minier Rovinari.

Pornind, în anul 1955, de la o mică întreprindere minieră cu un efectiv de 370 persoane, a cărei producție era de numai 20 mii tone, în prezent bazinul minier Rovinari cuprinde circa 20 000 oameni ai muncii realizând o producție de aproape 50% din producția totală de lignit și cărbune a țării.

Citeva prime investigații realizate în anii 1980—1981, au scos în evidență o serie de probleme și disfuncționalități legate de asigurarea și utilizarea forței de muncă.

Pornind de la aceste prime observații am elaborat o fișă socio-profesională care a stat la baza unei anchete exhaustive efectuate în 1983 pe tot personalul C.M. Rovinari (aproximativ 12 000 persoane) și vizând realizarea, cu ajutorul calculatorului, a unui „dispecerat al forței de muncă” în măsură să controleze mișcarea masivă de personal și problemele provocate de aceasta. În cele de față ne vom opri asupra unor aspecte caracteristice legate de mobilitatea forței de muncă în bazinul Rovinari.

Tablelul de mai jos (2) prezintă situația, adusă la zi, a intrărilor și ieșirilor de personal pe categorii profesionale. În linii generale rezultă că, în medie, între 1/4 și 1/5 din forța de muncă a combinatului se schimbă anual, proporția apropiindu-se de 1/2 în cazul muncitorilor necalificați (de semnalat de asemenea că volumul ieșirilor a tins în general să crească cu timpul ajungând ca în 1989, în cazul muncitorilor necalificați, să-l depășească pe cel al intrărilor). Mergând mai în profunzime și urmărind schimbările de locuri de muncă înregistrate înainte de venirea la Rovinari s-a putut trage concluzia că această instabilitate a forței de muncă nu trebuie pusă (integral) pe seama unor deficiențe locale de organizare, ci constituie, în anumită măsură, o adevărată „tendință migratorie” a populației considerate. Raportat la anii de vechime în timpul muncii, numărul de locuri de muncă schimbate oferea un indicator de mobilitate a cărui valoare numerică scădea de la 0,19 la grupa de vîrstă 20—29 ani la 0,15 la grupa de vîrstă 50—59 ani.

Mai importantă decît această mobilitate geografică este însă cea profesională. Din acest punct de vedere s-a constatat că 59% din muncitorii

Tabelul 1

Dinamica principalilor indicatori ai dezvoltării economice la nivelul țării și al Jud. Gorj
(1965 — 1985)

Sursă: Anuarul statistic al RSR, 1986

Nr.	Denumirea indicatorului		1970	1975	1980	1985
1	Pers. muncitor :	a. total	125	145	171	178
		b. jud. Gorj	129	173	217	265
2	Pers. muncitor în industrie	a. total	123	167	198	214
		b. jud. Gorj	138	175	259	322
3	Fonduri fixe în unit. ind. soc.	a. total	189	349	571	881
		b. jud. Gorj	174	348	10 ori	17 ori
4	Fond. fixe în unit. agr. soc.	a. total	159	280	418	666
		b. jud. Gorj	321	347	588	98
5	Volum investiții în sect. soc.	a. total	169	293		457
		b. jud. Gorj	171	645		10 ori
6	Prod. industr.	a. total	178	323	504	616
		b. jud. Gorj	219	378	657	892
7	Prod. globală agricolă	a. total	109	147	189	215
		b. jud. Gorj	125	164	248	28

Tabelul 2

Dinamica intrărilor și ieșirilor de personal în perioada 1979 — 1989 (%)

	1979		1983		1985		1989	
	in-trări	ieșiri	in-trări	ieșiri	in-trări	ieșiri	in-trări	ieșiri
muncitori calificați	15	5	19	11	21	12	22	13
muncitori necalificați	52	27	25	21	46	41	40	47
maștri	24	5	11	3	11	5	10	9
tehnicieni	32	4	12	5	12	7	13	7
total personal muncitor	19	6	21	13	24	17	24	18

calificați ai combinatului își schimbaseră prin încadrare la locul de muncă și meseria. Nu poate fi vorba aici de un proces firesc de calificare, căci doar 15% dintre aceștia erau anterior muncitori necalificați, restul având diverse calificări pe care le-au părăsit. Per ansamblu, aproximativ un sfert din muncitorii calificați ai combinatului erau pregătiți și pentru altă meserie decât cea pe care o practicau (numărul mediu de calificări individ era de 1,3, mai mare la negorjeni — 1,35 — și relativ mai mic la gorjeni — 1,29); de regulă, nu putea fi vorba aici de policalificare, meseriile respective nefiind înrudite.

În ceea ce privește nivelul de calificare al forței de muncă, acesta era considerabil sub cel normal: coeficientul calificării medii a forței de muncă era de numai 3,29 (1,97 în cazul femeilor) față de 4,7 cit este coeficientul categoriei normate de încadrare. În aceeași ordine de idei trebuie menționat faptul că pregătirea muncitorilor calificați era asigurată, în majoritatea cazurilor, doar prin curs de calificare (62%), mai rar prin școală profesională (30%) și doar în 8% din cazuri prin licee industriale de specialitate. Semnificativă este, apoi, lipsa aproape totală a interesului pentru perfecționarea profesională și ridicarea nivelului de calificare înregistrate la muncitorii anchetați.

O expresie sintetică a acestor particularități ale mobilității forței de muncă o reprezintă ceea ce am numit „mobilitate profesională circulară” (Mihăilescu, Nicolau, 1983), în care calificările și recalificările nu se orientează sistematic pe anumite meserii de importanță — obiectivă sau subiectivă — ridicată, ci se desfășoară „în cerc”.

Astfel, făcând raportul între numărul „intrărilor” (numărul celor care se califică într-o anumită meserie) și „ieșirilor” (numărul celor care părăsesc aceeași meserie pentru o alta), am obținut următoarele valori: mineri — 0,20; șoferi — 0,70; lăcătuși — 0,59; mecanici — 0,80; electricieni și electromecanici — 1,0. Mai mult, există lăcătuși care se califică șoferi, șoferi care se recalifică mecanici sau mineri, mecanici care se fac șoferi etc.

Există astfel riscul ca întreprinderile rovinărene să califice în continuare forță de muncă, rămânând totuși în deficit cantitativ și calitativ de forță de muncă. Din alt punct de vedere privite lucrurile, această mobilitate profesională „circulară”, combinată cu nivelul scăzut de calificare și relativa lipsă de interes pentru perfecționarea profesională, cu faptul că la o probă de 20 de itemi de ierarhizare a principalelor trebuințe „satisfacția în munca profesională” ocupă doar locul 13 etc., sugerează faptul că populația rovinăreană nu posedă un model consolidat al vieții profesionale care să-i ordoneze existența în mod corespunzător.

*

Acestea ar fi, în linii generale, „datele obiective” referitoare la Rovinari. Intenția declarată a cercetării a mers însă mai departe și, într-un fel, în altă parte decât această repertoriere. Pe baza acestor „scene” se încerca, de fapt, o *înțelegere a „lunii rovinărene”*, ca însăși expresie exemplară a lumii mai mari, care ea era de fapt vizată și care este comunitatea urbană română în curs de constituire.

Această înțelegere a comunității rovinărene ca *lume* (sau expresie exemplară a unei lumi) ridică o serie de exigențe specifice.

În termeni diferiți ele par a fi fost prezente și în gândirea lui Gusti cînd a formulat ideea „unității sociale” ca punct de pornire al investigației sociologice sau „legea paralelismului sociologic”. Acestea nu erau, de fapt, decât încercări conceptuale de a se opune viziunii pozitivist-analitice acreditate în epocă (și acreditate încă și în ziua de astăzi). „Dacă s-ar încerca cercetări parțiale ale vieții economice, juridice, politice pentru a le asambla apoi și a construi o imagine globală — arată Gusti — s-ar ajunge odată în plus la o construcție arbitrară. Științele sociale particu-

lare scot în relief, prin abstractizare, aspectele care le interesează, dar realitatea așa cum este ea le scapă totdeauna. De aceea utilizarea datelor furnizate de ele, în vederea unei construcții de sinteză, ajunge la o schemă fictivă, o însumare aritmetică de elemente, dar nu la un tot" (Gusti, 1941).

Același este, de fapt, și sensul profund al mult controversatei „legi a paralelismului sociologic”. Trecind peste formularea poate nu tocmai fericită, această „lege” nu face decît să poarte un avertisment metodologic esențial: „Legea paralelismului sociologic”, socotită ca ipoteză de lucru la teren, este și trebuie de aceea să fie primită de către absolut orîșice cercetător de bună credință, căci ea nu este nimic altceva decît încercarea de a lua în seamă toți factorii vieții sociale, *fără a stabili între ei o ierarhie* (subl. noastră) (...). Se poate întîmpla ca răspunsul pe care îl primim din partea realității să ne ducă la stabilirea unei anumite ierarhii între factorii sociali, de pildă dînd unuia dintre ei o valoare funcțională deosebită, de variabilă independentă, a cărei schimbare atrage după sine o serie de alte „variații” concomitente. Dar această chestiune iscătoare de controverse nesfîrșite aparține unei alte etape decît aceea a cercetării, unei etape de tîrzie interpretare” (H.H. Stahl, 1935 cf. Caraioan, 1971).

Această viziune științifică asupra lumii tradiționale — căci la ea se referă, în esență, monografismul — nu este diferită, principial vorbind, de cea pe care o are această lume despre ea însăși. Iată-o sintetizată în vorbele unei țărănci din Poiana Mărului: „Lucrurile merg numa' așa de o părere în șir, da' ele vin și-n altă formă, se pătrund toate unele pe altele. Asta e greu de prins, că vezi, nu-i numa' așa de aici pînă aici” (cf. Bemea, 1985).

Trecînd acum la o încercare proprie de formulări, aceste „exigențe” despre care vorbeam pot fi sugerate astfel: În primul rînd, trebuiau să fie vizate mecanismele de coerență (cită și cum ar fi ea să existe) ale acestei „lumi”, aceasta fiind investită cu rol determinant în raport cu fenomenele „lumii” respective. Altfel spus, nici unul dintre fenomenele acestei „lumi” nu mai putea fi acceptat, în sine și rupt de ansamblu, drept „factor explicativ” — drept cauză — al celorlalte fenomene. Explicațiile de tipul „push-pull” erau respinse din principiu. Determinantă — și deci cu putere explicativă — era acceptată doar „configurația” particulară și constitutivă a acestor „factori” în „lumea” a cărei constituție particulară o configurau (chiar dacă, evident, anumitor fenomene particulare li se recunoștea statutul de „cauză eficientă”, ca să spunem așa, în raport cu alte fenomene particulare). Se prefigura astfel, *la nivelul exigențelor*, o abordare interpretativă diferită, pe care am numi-o — pe drept sau pe nedrept — *antropologică* și care se distanțează de paradigma determinismului causal mecanicist pentru a viza o determinare „din interior” și „globală” prin „coerența” ansamblului (în locul determinării unor „efecte” particulare — să spunem sociale — de către anumite „cauze” — să spunem economice — relativ independente și exterioare „efectelor”, așa cum se practică, de regulă, în cercetările sociologice).

Îmbrățișarea acestei perspective înseamnă — și a însemnat și în „istoria” cercetărilor noastre — divorțul de alte perspective, chiar dacă mult mai curente și mai acreditate. În primul rînd a însemnat deta-

șarea de acea ipostază a paradigmei evoluționiste implicită sau chiar explicită în bună parte a lucrărilor de sociologie referitoare la procesul general de „modernizare” și care echivalează acest proces cu industrializarea, urbanizarea și celelalte componente „necesare” ale sale cu linia univocă a progresului. Lumile aflate în acest proces de „modernizare” se văd astfel purtate de o dinamică de dincolo de ele care le sortește unei evoluții și unui liman comune, în care notele distinctive țin mai mult de un fel de „culoare locală”. Reprezentativ pentru acest mod de a privi lucrurile este conceptul de „tranziență” care, fie și inconștient, interpretează fenomenele sociale și culturale subsumabile acestui proces ca expresii ale unei „mari treceri” dintr-o lume „anterioară” ce se destramă, într-una „următoare”, dată deja, într-un fel, în legile generale ale progresului. Sociologului nu-i rămâne, în aceste condiții, decît, pe de o parte, să înregistreze ritmurile, etapele și modurile acestei tranziții pentru a-i preciza și mai bine legile generale, iar pe de altă parte, să depisteze obstacolele particulare ce-i stau în cale pentru a-i putea „optimiza” mersul.

Inițial, poziția noastră în fața „lunii rovinărene” a fost aceasta de „depanator social”, dotat cu instrumentarul standard pentru „defecțiunile de tranziție”, numit, de regulă, metodologie. Doar în momentul și în măsura în care aparatele noastre de măsură au căzut în avarie, dînd indicații contradictorii, am început să punem sub semnul întrebării valabilitatea lor generală. Altfel spus, mai puțin metaforic, indicatorii pe care ni-i furnizau tehnicile noastre curente de investigație nu păreau a surprinde *specificul* acestei „lumi”, semnificația deplină și definitorie a fenomenelor înregistrate, legătura lor intrinsecă. Problema care se punea era aceea a unei repertorii a indicatorilor *semnificativi* și, odată cu ei, a metodelor de a-i obține.

Această reproiectare a început din momentul în care am încetat să vedem în fenomenele sociale proprii Rovinarilor nivele și domenii relativ independente de desfășurare ale unei *treceri* mai mult sau mai puțin legice și generale pentru a le privi ca expresii ale unei *căutări* specifice de ansamblu; nu mai urmăream disfuncționalitățile — cite și cum erau — ale unei metamorfoze „legice” a diverselor „componente” (economice, sociale, familiale etc.), cu eventualele „decalaje” dintre ele, ci căutarea, umană și nescrisă, a *rostului* unei lumi în schimbare.

Renunțînd la evidențierea „determinărilor lineare” pentru a căuta o „determinare configurațională”, renunțam însă, implicit, și la o bună parte din arsenalul de instrumente și concepte pe care această tradiție de analiză îl elaborase cu suficientă precizie și eficiență. Încercînd să explicăm „mai mult” sau „mai bine” — în orice caz „altfel” — ne aflam în situația de a avea mult mai puține mijloace de a o face; și această situație era clar de nedepășit pentru noi, și pentru multă vreme. Conceptul de „rost” nu era — și nu putea deveni peste noapte — în mod evident, „operațional” în sensul exigențelor pozitivistice acreditate. El ni se părea însă a corespunde dezideratelor unei înțelegeri integratoare și intrinseci, în sensul celor de mai sus. Soluția — de ale cărei riscuri sintem conștienți și pe care ni le asumăm — a fost, prin urmare, de a miza pe valoarea de sugestie a acestui concept în spațiul culturii române și pe posibilitatea, mai redusă, de a-i spori întrucîtva „operaționalitatea” prin utilizarea specifică și consecventă în cadrul discursului explicativ.

Am considerat că „rostul” constituie, în linii generale, un imperativ existențial fundamental de corespondență între „structurile mentale ale omului” și „structurile acreditate ale lumii” sale și, astfel, de coerență a existenței. El ar fi deci o constantă a așezărilor și transformărilor umane și astfel dimensiunea de continuitate globală între aceste așezări, transformări și reasezări.

Am încercat să punem în evidență această linie de continuitate în ceea ce privește „reasezările rovinărene” pentru a le putea înțelege specificitatea — imposibil de surprins, după părerea noastră, la nivelul unor „factori” mai mult sau mai puțin izolați temporal și spațial. Altfel spus, abordarea pentru care am optat ne-a impus o *citire istorică din perspectiva rostului a „lumii rovinărene”*. Trebuia deci să începem printr-o descriere a rostului în cultura tradițională românească și a procesului de destrămare a lui odată cu „modernizarea”, „căutarea rostului” în comunitatea rovinăreană situându-se, după părerea noastră, în continuarea acestei aventuri a rostului și neputînd fi înțeleasă decît în această continuitate.

Pentru a realiza această descriere am recurs la sprijinul modalității artistice, mai expresive și oricum singura care ne oferea un discurs constituit, compatibil și relevant în raport cu problematica rostului. În speță, pentru cazul nostru, am considerat reprezentative operele lui Sadoveanu și Caragiale ca expresii profunde ale așezării în rost a comunității tradiționale românești, respectiv ale destrămării acestui rost în comunitățile urbane ale începutului de secol.

*

Lumea satului românesc — ca mai toate lumile tradiționale — este o lume a *rînduiei*. Vitoria Lipan exprima acest lucru în felul următor: „Iar cine ucide un om nu se poate să scape de pedeapsă dumnezeiască. Blăstămat este să fie urmărit și dat pe față. Dator este să-l urmărească omul; rînduit este să-l urmărească fiarele și dobitoacele. Dacă ai cunoaște înțelesurile vîntului și a țipetelor de paseri și a scheunatului dihăniilor, și a umbletului gingăniilor și a tuturor urmelor care sînt dar nu se văd niciodată, atuncea îndată ai ajunge la cel vinovat. De ajuns tot *trebuie* să ajungi la el, însă mai tirziu”. Lumea este o uriașă „carte de semne”, un „trepetnic” — cum se exprimă Mircea Vulcănescu (1983) — în care se înscrie tot ce există și se petrece pretutindeni, căci totul este legat de tot și nimic nu se pierde fără a lăsa urme.

Această lume rînduită nu poate dăinui decît în și cu rînduiala sa: orice stricăciune, în orice punct al ei, afectează ansamblul. De aceea, păstrarea „bunei rînduiei” este imperativă. Este „rînduit” să o păstreze animalul, omul însă este „dator” să o facă. În orice caz, ea nu se păstrează de la sine și prin sine, strivînd omul sub destin, ci este de „datoria” omului să o îplinească permanent și acest *statut de agent activ al rînduiei* constituie pentru om imperativul rostului. Vitoria Lipan este o ființă eminentemente activă, care își îplinește rostul luptînd din greu pentru reasezarea lucrurilor în rînduială. Este aici un soi de *individualism cosmic* foarte caracteristic pentru țăranul român, centrat pe sine și gospodăria sa, dar nu oricum, ci ca agent responsabil al rînduiei celei mari a cosmosului și astfel în rînd cu toți ceilalți indivizi.

La un moment dat apare însă o instrăinare a acestei îndatoriri cosmice, ilustrată de raportul Vitoriei Lipan cu autoritățile : „Dragul mamei cărturar, îi întoarse cuvînt nevasta, *se vede că mintea ta e-n cărți și-n slove. Mai bine ar fi să fie la tine în cap.* Mănincă zdravăn și te întărește, nu atît pentru tine cit pentru baltag.

— Adevărat este, mamă, că eu ceva nu înțeleg. De ce-am umbla noi căutînd și n-am lăsa slujba asta celor care-s plătiți anume ! Doar țara are rinduieli, poliție și judecători.

Vitoria îi lepădă răspuns cu dispreț :

— Ce am eu cu dinșii ? Eu am eu necazul meu. Fă cum spun.”

Vitoria știe și ea de aceste „rinduieli de la oraș” și le respectă cuviincios. „Acolo vrea să zică e stăpînirea împărătească. S-așa în toate tirgurile sînt slujbași, primari, prefecti și polițai, pînă la București ; și la București stă pe tron regele și dă porunci tuturor. Bun lucru neapărat, să fie asemenea rinduială ; toate să se facă după poruncă și să se scrie ce s-a făcut”. Dar cînd reprezentanții acestei autorități s-au adunat la rămășițele lui Nechifor Lipan pentru a-și duce la împlinire misiunea, „Vitoria a stat cu un umăr întors, ascultînd ce puteau să spună niște oameni care n-aveau nimic cu Nechifor Lipan”. Autoritatea este „bun lucru, neapărat”, dar „ce am eu cu dinșii” în afară de buna cuviință a respectului ? Asupra autorității pare să se extindă, secularizată, „imaginea aceluia Deus otiosus destul de proprie” credințelor vechiului țăran român. Ea este o altă rînduire, din afara rinduielii, străină de ea și a trece fie și o parte a îndatoririi tale cosmice asupra agenților ei este o instrăinare, o diminuare de rost și deci de ființă. Este începutul *rostului prin procură*, care apare deja la „tînăra generație”, reprezentată prin Gheorghită, fiul Vitoriei Lipan.

Această instrăinare a prerogativelor rostului este dusă la extrem în lumea descrisă de Caragiale. Ceea ce era Vitoria Lipan pentru lumea rinduielii poate fi considerat Anghelache din „*Inspecțiune*” pentru această lume în totală lipsă de rinduială.

Anghelache este un funcționar reputat serios și cinstit care se revoltă cînd aude de un confrate care a fugit din țară cu o sumă mare de bani furată din casa publică, dar se revoltă nu împotriva fugarului necinstit căruia nu-i găsește vină, ci a inspectorilor care nu l-au controlat : „Firește că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este victimă a neglijenței altora !

— ! ?

— De cîtă vreme nu a fost controlat ? De cîți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa ? ... Mizerabilii !

— (...) De cînd crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva să-mi verifice casa ?

— De cînd ?

— De acum 11 ani, de cînd am luat-o în primire ... Mișei !

— Pentru că te cunosc toți că ești un funcționar corect.

— Corect ! strigă Anghelache fierbînd ... Corect ! De unde știu dumnealor că sunt corect ? ... Canaliile !”

Și revolta lui Anghelache merge pînă la sinucidere, cu o zi înainte ca un inspector să vină să-i verifice casa, pe care, de altminteri, avea să o găsească în perfectă regulă ...

Cînd individul încetează să mai fie agent activ al rînduiei, cînd rostul este lăsat integral în procură, existența și chiar identitatea sa trebuie asigurate tot prin procură, responsabilitatea migrînd de la individ în ipostazele sale instrăinate : Anghelache nu poate fi cinstit sau necinstit în sine, ci doar prin confirmare externă și în lipsa acestei confirmări el încetează pur și simplu să mai fie. Societatea și-a creat organisme specializate care realizează și îngrijesc rînduiala în numele și pentru individ. O dată cu statutul activ al individului, acestea au preluat însă și responsabilitatea, pe care sînt datorare să o exercite în numele individului. Împuținat, acesta ar urma să fie însă protejat. Aberațiile acestei instrăinări se întind în două direcții opuse, asemănătoare doar prin des-ființarea ce le este comună. Una este lumea lui Kafka, în care instituțiile, preluînd prerogativele rostului de la individ, le exercită mecanic — perfect altminteri — dar indiferent față de individ și astfel reducîndu-l și pe acesta la un element al mecanismului. Cealaltă este lumea lui Caragiale, în care instituțiile sînt forme goale ale instrăinării, lăsînd lumea cu oamenii ei într-o suspendare de rînduială, de rost și deci de ființă. Într-un caz individul este strivit, în altul este dizolvat, într-un caz depersonalizarea este agresivă prin exces de rînduire extrinsecă, în celălalt ea este non-agresivă, prin lipsă practic totală a acesteia. În ambele cazuri legea rînduiei a încetat să mai fie „în capul tău”, ca la Vitoria Lipan.

Depersonalizarea blindă a indivizilor din lumea lui Caragiale este evidentă la tot pasul : pe toți îi cheamă cam la fel, sînt cu toții „impiegați”, se îmbracă la fel. Eventual, pe unul îl strînge pantoful stîng, pe altul cel drept, ca în cazul lui Lache și Mache. Cu toții stau la berărie „așteptînd să pice vreun amic” și făcînd politică în funcție de banii din buzunar. În general se plictisesc cu dezinvoltură. Cînd vor să facă ceva, să fie activi, se mută la fiecare Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru. Și se mută chiar între ei, ca George Marinescu și Marin Georgescu, care au case identice, la numerele 7 și 7 bis ale aceleiași străzi și care se mută unul în locul altuia deoarece „omului nu-i trebuiește binele, îi trebuiește mai binele : aceasta e rațiunea întregului progres al omenirii”.

Nu întimplător această lume stă sub semnul carnavalului. Acesta a fost dintotdeauna expresia exemplară a unei lumi răsturnate, în care regulile lumii reale sînt abolite în limite prescrise de spațiu și timp, ca în orice fenomen ludic. Lumea lui Caragiale este însă un carnaval nelimitat, care a luat locul lumii însăși. Pierzînd sentimentul rînduiei din sine și negăsînd rînduire în afara sa, individul se află aici într-o suspendare a rostului și, în ultimă instanță, a ființei sale.

O țărancă din Cărbunestî definea astfel, la proba de limbă, orașul : „Un amestec de pofte și oameni care umblă de colo-colo, fără nici un rost”.

*

După lumea rostului ca împlinire prin sine a rînduiei și lumea neorînduită a rostului prin procură (doar formală), lumea rovinăreană constituie lumea căutării rostului.

Situația poate fi descrisă, în acest caz — la același nivel lipsit de pretenții pozitiviste — în felul următor : a. „structura lumii” se caracterizează printr-un grad ridicat de heterogenitate și o slabă ordonare, fiind, de fapt, doar destructurarea lumii tradiționale acompaniată de aglomerarea

unor elemente urbane superficiale legate între ele și lipsite de o „structură urbană”, în măsură să constituie o alternativă de lume; b. „structurile mentale”, corespunzătoare lumii tradiționale, având o mai mare inerție istorică, se păstrează în grade și moduri diferite, pe de o parte însă, în imposibilitatea de a se mai așeza într-o corespondență cu lumea, iar pe de altă parte, fără posibilitatea de a fi înlocuite printr-un sistem de categorii mentale corespunzătoare noilor realități, modelul ideologic rămânând ineficient din acest punct de vedere. Rezultatul este o lipsă de corespondență sistematică între cele două serii de elemente fundamentale ale existenței umane și, astfel, un minus de coerență a acesteia — deci de rost.

Intervine însă aici un element distinctiv esențial față de lumea carnavalescă a „o-rînduiei” caragialiene și anume regăsirea statutului de *agent activ al rînduirii*. Sub imperativul rostului și în lipsa corespondențelor dătătoare de rost, individul se află în căutarea rostului, adică încearcă să realizeze, pe cont propriu, o nouă ordonare. Prima caracteristică, ce pare a rezulta din inșiși exigențele mersului rostului și care se regăsește destul de clar și în cazul realității rovinărene, este astfel ceea ce am numi, cu un termen general, *activism*. Gorjenii și negorjenii amestecului de populație rovinăreană sînt identici din acest punct de vedere: testul Lüscher, aplicat pe 200 de muncitori rovinăreni, a scos în evidență o ierarhie a preferințelor identică la gorjeni și negorjeni, exprimînd activismul competitiv, vitalismul primar secundat de nevoia de confirmare care îi caracterizează pe rovinăreni. La aceasta se adaugă scorurile semnificativ mai mari față de populația lor de origine, în ceea ce privește independența față de grup, ascendența, etc. măsurate prin chestionarul de personalitate 16PF aplicat aceluiași lot. Acesta pare să fi fost criteriul implicit al migrației selective ce a dat naștere comunității Rovinari.

Acest „activism” — ca să numim cu un singur termen acest complex atitudinal — va fi pus în slujba ordonării (fiind, altfel privity lucrurile, solicitat de nevoile acesteia). Subiectul acestei „căutări a rostului” nu mai poate fi „agent al rînduiei”, corespondențele exhaustive pe care se baza aceasta fiind destrămate, dar nici „beneficiar al rînduirii” dată în seama instituțiilor, acestea nereușind încă, din numeroase motive, o instituire a unei noi structuri, „urbane”, a lumii. Activ, el va fi prin urmare *agent al rînduirii*, ordonîndu-și lumea pe cont propriu. Vechiul individualism nu mai este cosmic, solidar întregii firi, ci doar activ solitar.

Acest caracter solitar al rînduirii este însă, evident, limitat măcar prin simplul fapt că ceea ce se rînduiește este o lume ce presupune prin definiție un minim de comunalitate interpersonală; pe de altă parte, lumea — nu ca dat, ci ca edificare — nu poate avea ca subiect individul, ci populația, o colectivitate, un grup, măcar pentru faptul trivial că o astfel de edificare depășește în mod clar și total resursele unui individ: nici măcar schizofrenicul nu-și construiește lumea sa autistă într-un mod propriu-zis solitar.

Activismul rînduirii trebuia să se bazeze deci pe o minimă comunalitate. Aceasta nu-i putea veni, după toate evidențele, din „ordinea lumii”, departe încă de a se fi așezat într-o structură coerentă și comună (pe care am numit-o, cu un termen generic, urbană). Mai degrabă se putea spera la un sprijin din direcția complementară, a „ordinii mentale”, care păstra încă în populație vestigii ale vechii rînduiei.

Citite din această perspectivă, se constată astfel că varietatea comportamentelor rovinărene poate fi sistematizată, în mare parte și în bună măsură, prin recurs la „criteriul de ordonare” (și deci, aici, de orientare a căutării rostului) pe care l-am numit „*modelul bunului gospodar*”. Avem în vedere prin aceasta categoria mentală a gospodăriei, care a jucat un rol fundamental în rânduiala tradițională, polarizând în jurul ei și valorizându-le prin aceasta, o gamă foarte largă de comportamente și care, fără a mai putea fi în corespondență sistematică cu „realitățile gospodărești”, profund modificate (căzută deci din rost), se păstrează drept criteriu de ordonare a „comportamentelor cu rost”, deci ca principiu al „căutării rostului”. Altfel spus, sint valorizate (inconștient, de regulă), ca avind „valențe de rost”, comportamentele aparținătoare categoriei mentale a gospodăriei, acestea organizându-se într-un sistem comportamental doar cvasi-coerent, deoarece mijloacele adecvate de realizare a acestor comportamente au dispărut în bună parte din lumea actuală, ele putind fi însă uneori și în anumită măsură înlocuite prin mijloace noi, fortuite.

Prin comunalitatea destul de extinsă a acestui criteriu de căutare a rostului, categoria mentală a „gospodăriei” se constituie, în spațiul și timpul date, ca *model cultural interimar*, mai mult sau mai puțin parțial. (Pentru o mai bună înțelegere a semnificației acestei categorii mentale a „bunului gospodar” ar fi necesară o incursiune în istoria gospodăriei țărănești din țara noastră, pe care însă nu ne-o putem permite în cele de față. Ne vom mulțumi să sugerăm doar că o istorie lipsită de prejudecăți a ocupațiilor din România ar descoperi faptul că — după o butadă a profesorului Mihai Pop — „prima și multă vreme singura ocupație a țaranului român a fost aceea de . . . sătean”. Ocupația sa era centrată pe — și de cele mai multe ori se limita la — „activitățile gospodărești”, care combinau în proporții variabile ecologic tipurile de cultură a pământului cu cele de creștere a animalelor și cu un minim necesar de meșteșuguri. „Specializările” ocupaționale se făceau, de regulă, prin „delegarea” — ocazională sau de durată — a unui membru al obștei, în funcție de nevoile acesteia. Specializările profesionale propriu-zise, la nivel de comunități organizate, apar, se pare, relativ târziu, ca urmare a introducerii unui model economic străin: astfel, după cum argumentează Cornel Bucur, (1985) păstoritul transhumant ca ocupație specializată dimpreună cu diferitele meșteșuguri legate de exploatarea intensivă a produselor ovine apar deabia după introducerea și impunerea în Ardeal a modelului economic adus de coloniștii sași. Tot astfel, maramureșenii se „specializează” ca lucrători la pădure deabia târziu, prin secolul XIX, în paralel cu apariția ocupației de plutaș în sate de pe malul Bistriței, Tisei sau Mureșului. Și tot în condiții de exploatare intensivă a resurselor conform unui model economic diferit de cel al gospodăriei, apar satele de bocșeri din Banat ș.a.m.d.)

Revenind la eficiența actuală a „modelului bunului gospodar” să încercăm să o ilustrăm prin câteva exemple din lumea rovinăreană.

În primul rind, poate fi invocată amenajarea locuinței — în speță a apartamentului de bloc — adevărat test proiectiv din acest punct de vedere. Acestea sint organizate frecvent după vechea funcționalitate țărănească, cu sufrageria transformată în cameră de oaspeți, cu „zestrea” expusă pe fotolii și în vitrine unde poze de staruri odihnesc pe ștergare

cusute de mină, cu bucătăria ca piesă centrală a casei, dotată uneori și cu paturi etc. Am întâlnit chiar un apartament, la parterul unui bloc, unde proprietarul își săpase, sub planșeu, un beci pentru alimente . . .

Apartamentele se întregesc apoi, ca „gospodării”, prin cotețele și mini-grădinile ce se înșiră pe fișia de „no man's land” din lungul căii ferate. Aici se cresc găini, eventual un porc și se cultivă o roșie sau o ceapă a căror „rentabilitate economică” este foarte îndoielnică. Și tot aici se întâlnesc, dimineața și după-masa, după ce ies de la servicii, proprietarii și mai schimbă o vorbă în timp ce-și desfășoară micile lor treburi gospodărești.

Să amintim în continuare preferințele pentru tipul de locuință înregistrate la un lot de 703 muncitori (295 domiciliați în satele CIA Rovinari, 107 în Rovinari și 306 în Tg. Jiu): este semnificativ faptul că, în medie, aproape jumătate dintre cei chestionați preferă locuința de tip tradițional (casă individuală cu curte, grădină și posibilități de a crește animale), procentul fiind sistematic mai mare la bărbați față de femei. Dacă la aceasta se adaugă preferințele pentru locuința cu curte și grădină se ajunge la o medie de 71%. Locuința tip vilă este practic total nevalorizată (procentul preferințelor oscilează între 2 și 7%). Interesantă este și distribuția preferințelor pentru locuința la bloc: aceasta este maximă la noii veniți din Rovinari (29% la bărbați și 35% la femei) și minimă la cei de la Tg. Jiu, care stau de mai multă vreme la bloc (12% la bărbați și 15% la femei).

Încercînd să obținem și o imagine „calitativă” a acestor preferințe, am efectuat o analiză de conținut a răspunsurilor la întrebările „ce vă place/nu vă place la oraș”, respectiv „ce vă place / nu vă place la sat”. În acest scop, au fost selecționați din lotul inițial 300 de subiecți sub 35 de ani, care au fost împărțiți în două subgrupuri egale: a. cei care au optat pentru viața la oraș și b. cei care au optat pentru viața la sat; și pentru unii și pentru alții analizîndu-se ce *nu le place* în mediul pentru care au optat și ce *le place* în mediul pe care l-au respins. Rezultatele ne arată că nu există o polarizare a indivizilor în cei cu trebuințe de natură „urbană” și cei cu trebuințe de natură „rurală”. Cu alte cuvinte, regăsim, și în această privință, structura de „amestec”, indivizii care au optat pentru oraș manifestînd un evident „complex rural” și, invers, cei care au optat pentru sat exprimînd unele aspirații urbane clare. Astfel, de pildă, pentru cei care preferă să stea la oraș, primele trei aspecte care îi atrag la viața rurală sînt: 1. mediul ecologic natural, am putea spune, care, totodată, este considerat și aspectul negativ extrem al vieții urbane; 2. tipul de muncă rurală și posibilitatea unei gospodării proprii; 3. tradițiile sătești, obiceiurile din bătrîni, care nu se mai păstrează decît la sat (formularea explicită a acestei „nostalgii” de către 26% din tinerii muncitori „orășenizați” a fost o surpriză pentru noi). Aceste preferințe care, cumulate, acoperă întregul sublot, alcătuiesc un adevărat „complex rural”, care se păstrează în structura trebuințelor celor care optează pentru viața urbană.

Reciproc, cei care preferă să locuiască la sat menționează, în ordine, următoarele aspecte care îi atrag în viața urbană: 1. viața culturală și distracții; 2. aspectele edilitare (străzi, clădiri, parcuri etc.) și 3. confortul locuinței. În acest caz, simptomatică este în primul rînd atracția, care le depășește cu mult în intensitate pe celelalte, pentru ceea ce se

consideră „modul orășenesc” de petrecere a timpului liber : spectacole, cinematografe etc. Să adăugăm la aceasta că orașul nu pare a fi valorizat pentru condițiile de muncă pe care le oferă : dintre cei 150 de indivizi care preferă să stea la sat, 9 declară că orașul oferă condiții mai bune de muncă și de realizare profesională și doar 3 indică posibilitatea sporită de a câștiga bani. În ceea ce îi privește pe cei care optează pentru oraș, niciunul nu amintește aceste aspecte, nici ca avantaje ale orașului, nici ca dezavantaje ale satului ; ele pur și simplu sint neglijate în imaginea pe care și-o fac aceștia despre diferențele dintre sat și oraș.

Rezumînd, putem conchide că la populația studiată nu se evidențiază deloc o structură uniformă și unitară de valori și motivații specifice urbană, ci aceasta păstrează caracterul de amestec rural-urban, „urbanul” fiind însă redus, de regulă, la aspirația intensă, dar destul de confuză, pentru „viața culturală” urbană, înțeleasă ca „film și alte atracții care se găsesc la oraș” — cum se exprimă unul dintre cei anchetați.

Dar, mai semnificativ în această direcție ni se pare alt fapt, și anume : foarte mulți dintre cei *stabiliți* la Rovinari își păstrează o gospodărie personală în satul de proveniență, unii chiar construindu-și acum o casă personală acolo — „acasă”, cum se exprimă ei. La aceasta se adaugă varietatea și frecvența relațiilor întreținute cu „cei de acasă”. În acest sens, un chestionar aplicat la cîte două familii pentru fiecare scară de bloc din Rovinari și însumînd un număr de 166 familii, a scos în evidență următoarele :

— 77% dintre familii sint de proveniență rurală, doar în 6% din cazuri ambii soți fiind originari din mediul urban ;

— în cazul familiilor rurale soții sint originari din aceeași localitate în 40% din cazuri, din același județ în 34% și doar în 26% din cazuri din județe diferite — ceea ce sugerează un grad destul de ridicat de endogamie locală ;

— doar 24% dintre familiile rurale au declarat că vor să rămînă definitiv în Rovinari. Procentul celor care vor să plece, mai devreme sau mai tîrziu, este de 60%. Criteriile cele mai des invocate în legătură cu plecarea din Rovinari sint : a. „stăm pînă termină copiii școala”, „să-și facă și copiii o meserie” etc. — 42% din cazuri ; b. „mai rămînem pînă la pensie”

— 23% din răspunsuri. Dintre cei care și-au manifestat intenția de a părăsi, la un moment dat, Rovinarii, 33% au declarat explicit că vor „să se întoarcă acasă”.

— cea mai importantă constatare este că 88% din familiile rurale declară că au „casa/gospodăria lor la țară”. Chiar cînd, juridic vorbind, nu este propriu-zis casa lor, ci a unora dintre părinți cu care locuiesc în indiviziune sau urmează să-i moștenească etc., semnificativ este că ei o consideră a fi „acasă”, „casa lor”. În orice caz este vorba de o „gospodărie la țară”, la care participă cu drepturi de proprietari, unde lucrează „în concedii și în libere”, ajutîndu-se cu părinții și cu rudele „că așa se cade”. La aceasta se adaugă o „gospodărie anexă” la Rovinari, prezentă la 34% din familiile rurale, mai ales la cele de negorjeni. (În cazul familiilor urbane și semi-urbane raportul se inversează, frecvența gospodăriei de „acasă” fiind comparativ mai puțin frecventă (60%), fapt compensat printr-o frecvență relativ mai mare (53%) a micii „gospodării anexă” din Rovinari).

— acest comerț cu „cei de acasă” se manifestă prin : **a.** frecvența schimburilor de pachete cu aceștia (46% din familii întrețin un astfel de schimb-sistematic, el fiind, evident, mai rar sau inexistent la familiile de gorjeni originari din sate relativ apropiate); **b.** realizarea concediilor exclusiv „la țară”, „acasă” în 56% din cazuri, la care se adaugă 32% din cazuri în care concediile sînt „mixte”, „acasă” și „în stațiuni”, doar 12% dintre familii petrecîndu-și concediul în stil urban; **c.** relațiile cu rudele, constînd, în principal, în intrajutorări legate de mersul gospodăriei (74% din familii indică astfel de relații sistematice); **d.** schimburi de scrisori, mai rare la familiile rurale (48%) față de cele urbane (65%).

Să adăugăm la acestea și alte surse de informație asupra vieții de familie și a relațiilor cu comunitatea de rudenie și cea sătească. Am cerut, în acest sens, unui număr de 100 muncitori din întreprinderi rovinărene să ierarhizeze următoarele aspecte după ordinea importanței lor în viață : **a.** un serviciu bine plătit; **b.** domiciliul într-o localitate modernă, dezvoltată; **c.** o viață de familie fericită; **d.** o viață între prieteni buni; **e.** posibilitatea de realizare profesională; **f.** posibilitatea de a asigura copiilor un viitor cât mai bun. Răspunsurile obținute au indicat în mod categoric valorizarea preferențială a vieții de familie : o viață de familie fericită : rang 1, scor 5, 6; posibilitatea de a asigura un viitor cât mai bun copiilor : rang 2, scor 4, 4. Urmează, apoi, în ordine : serviciu bine plătit (scor 3, 4); posibilitate de realizare profesională (scor 2, 8); localitate de rezidență (2, 7) și pe ultimul loc, o viață între prieteni (scor 2). Rezultatele pot fi prezentate și altfel : 68% dintre cei anchetați sînt de părere că „o viață de familie fericită” este cel mai important lucru în viață, restul de 32% punînd posibilitatea de a asigura copiilor un viitor cât mai bun pe primul loc. Cu alte cuvinte, muncitorii anchetați consideră, fără excepție, familia ca „aspectul cel mai important din viață”, înaintea bunăstării materiale, a condițiilor de locuit, a realizării profesionale etc.

O sursă adiacentă de informații ne-a fost oferită de sociogramele realizate la un grup de familisti din Tg. Jiu, Rovinari și satele din jurul Rovinarilor.

Subiecților (aproximativ 200 la număr) li s-a cerut să indice, în ordinea preferințelor, 5 persoane cu care le-ar face plăcere să-și petreacă timpul liber, după care li s-a cerut „calitatea” acestor persoane, subiecții trebuînd să-i repartizeze în 5 categorii (sfere de relație) : rudă, coleg, vecin, prieten, consătean. Calculînd numărul și rangul alegerilor, se obține intensitatea atracțiilor pentru fiecare grupă de relație. Din aceste date se pot desprinde câteva concluzii convergente cu cele de pînă acum. În primul rînd — și în mod surprinzător — frecvența relațiilor în sfera de rudenie este relativ mult mai mare în urban (Tg. Jiu) decît în rural (47,5% față de 28,75%). Luînd în considerație și faptul că în Rovinari interacțiunile cu rudele sînt, prin forța lucrurilor, foarte reduse, s-ar putea schița următoarea ipoteză : angajarea într-o ocupație industrială și stabilirea în oraș desprinde individul din sistemul relațiilor tradiționale de rudenie, vecinătate etc. reorientîndu-l spre sfera relațiilor cu colegii de serviciu. Atracția pentru această categorie este cu atât mai mare cu cît individul este mai nou în colectivitate (expresia numerică cea mai mare a atracției interpersonale a fost înregistrată la bărbații negorjeni — deci nou veniți

la Rovinari — și ea este orientată exact pe sfera relațiilor cu colegii). Paralel, încep să se dezvolte și relațiile de vecinătate, preferate mai degrabă de femei decât de bărbați. Aceasta este perioada de debut și relativă instabilitate. Stabilizarea situației pare să aducă o revenire la contactele preferențiale în interiorul sistemului de rudenie.

Rezumind, am putea presupune că, pe termen lung, efectul industrializării și urbanizării asupra orientării vieții de relație, constă în redistribuirea relațiilor din sfera de rudenie, (eventual chiar cu intensificarea relativă a lor — în Tg. Jiu acestea au valoare maximă) și introducerea sferei noi de relație, cea a colegilor de serviciu, care ajunge să aibă o pondere aproximativ egală în toate mediile industrializate (în cazul nostru 39,9% la Tg. Jiu, 32,8% la Rovinari, 34,2% la sate).

Această redistribuire a relațiilor de „proximitate”, ca să spunem așa, în condițiile trecerii de la proximitatea familial-sătească la cea colegial-urbană, se realizează, după cum am văzut, pe fondul păstrării — sau chiar intensificării — relațiilor cu rudele și comunitatea sătească de origine, dar în condiții de „împrăștiere”. Acestea par a asigura fondul afectiv al relaționării: folosirea grilei REP ca instrument de analiză a percepției sociale a scos în evidență, printre altele, faptul că atât gorjenii cât și negorjenii îi percep net mai favorabil pe oamenii din satul lor de origine decât pe rovinăreni (frecvență de 2,2 respectiv 2,5 ori mai mare a atributelor favorabile la „consăteni” față de „rovinăreni”).

Toate acestea nu constituie o serie de fenomene disparate având în comun doar statutul de manifestări mai mult sau mai puțin influențate de „modelul bunului gospodar”, ci par a fi legate între ele, alcătuind o unitate funcțională sui generis pe care am numit-o „*gospodăria mixtă extinsă*” și care ar constitui corespondentul „obiectiv” aproximativ realizat de funcționarea în calitate de model și în condiții ne-corespunzătoare a categoriei „subiective” de gospodărie.

Aceasta este o variantă de „gospodărie” în măsura în care activitățile membrilor ei sînt legate centripet și, în grade diferite, „distribuite” deși prin interesele unei unități gospodărești de subzistență („subzistența” netrebuind să fie înțeleasă aici într-un sens limitat economic, ci într-unul mai larg, care acoperă necesitățile economice, sociale și afective de bază ale existenței). Membrii acestei „gospodării” sînt recrutați, de regulă, din sfera de rudenie, putîndu-se extinde însă, de la caz la caz și asupra unor „străini” (consăteni, colegi, vecini etc.).

Caracterul „mixt” al acestei „gospodării” vizează faptul că activitățile ce converg spre această „unitate gospodărească” acoperă atât munca salariată — în principal industrială — cât și cea casnică, centrată în principal pe gospodărie în sensul obișnuit al termenului. Între aceste două categorii de membri ai „gospodăriei” are loc și principala distribuție de funcții. (Din acest punct de vedere, de menționat este faptul că 64% din gospodăriile aparținînd CIA Rovinari au un astfel de profil ocupațional mixt).

În sfîrșit, este vorba despre o gospodărie „extinsă”, atât prin talia ei variabilă (și adesea fluctuantă), cât și, mai ales, prin faptul că nu se

realizează cu necesitate în limitele unei unități locative, ca în cazul gospodăriei vechi, propriu-zise, ci se poate extinde pe distanțe mari, urmînd trecerea de la „structura de proximitate” la „structura răspîndită” a relațiilor de rudenie.

Gospodăria mixtă extinsă este deci o unitate funcțională ce poate lua forma unei rețele mai răspîndite sau mai adunate de indivizi (în principal rude), care, desfășurîndu-și „divergent” activitățile proprii (în general specializate), îndeplinesc totodată, prin aceasta anumite funcții „convergente” necesare „subzistenței” grupului. Altfel spus, gospodăria mixtă extinsă este o formă privată de punere în comun a nevoilor și mijloacelor de subzistență (în sensul sugerat mai sus al termenului) după criterii în primul rînd de „neam” dar care își poate extinde atracția și dincolo de sfera strictă a rudeniei. O parte considerabilă și semnificativă a comportamentelor observate la populația rovinăreană își află coerența și sensul în și prin participarea la viața unor astfel de gospodării mixte extinse.

*

Am încercat pînă acum să prezentăm aspectele carecum macro-sociale ale „lumii rovinărene” din perspectiva conceptului integrator de „rost” și anume ca o „căutare a rostului” iar această căutare, la rîndul ei, am considerat-o ca orientată în mare parte de către ceea ce am numit „modelul bunului gospodar”, rezultatul fiind constituirea unor forme sui generis de gospodărie, mai puternic sau mai slab structurată, numite „gospodării mixte extinse”. În acest proces de căutare însă, chiar restrîns la cazurile aflate sub influența aceluiași model al „bunului gospodar”, variabilitatea umană este infinit mai mare decît ar putea să o sugereze, poate, „macroten-dințele” descrise mai sus. Pentru a completa turul nostru de orizont asupra „lumii rovinărene” vom încerca, deci, în încheiere, să jalonăm această variabilitate prin descrierea unor tipuri atitudinale ce se diferențiază în procesul de „căutare a rostului” de către „bunul gospodar” și care au putut fi desprinse dintr-un număr considerabil de biografii sociale efectuate la Rovinari.

Le vom descrie pe rînd, ca moduri și grade distincte de eficiență a „modelului bunului gospodar”.

„*Tipul tradiționalist*” — pe care nu-l întîlnim la Rovinari, ci în satele înconjurătoare, dar care trebuie menționat ca punct de plecare în schema funcționării modelului bunului gospodar — este țăranul care nu-și părăsește satul, indiferent ce s-ar întîmpla. Tentația industriei, a unei munci mai ușoare decît cea agricolă și mai bine retribuite, a confortului orășenesc, nu sînt suficiente pentru el. El nu are vocația de „căutător”, de „întemeietor”, ci mai degrabă de păstrător al unui rost moștenit.

Pe „tradiționalist” îl găsim în cele 26% de gospodării din satele CIA Rovinari care au un profil strict rural-agrar și, cum era de așteptat, mai mult — dar nu exclusiv — în rîndurile generației vîrstnice.

„*Tipul căutătorului*” își va căuta rostul plecînd din sat, pentru că i se oferă alternative pe care le va găsi mai avantajoase, fie prin proprie reflecție, fie prin imitarea celorlalți. El este legat sufletește de sat, de pămînt, la care va năzui întotdeauna să se întoarcă. Împlinirile și neîm-

plinirile vor fi întotdeauna raportate la „modelul bunului gospodar al satului”.

Coordonatele esențiale ale acestui tip le-am găsit în biografia minerului N.F. Fiu de țărani săraci din părțile Ialomiței, în mintea lui prinde contur ideea părăsirii satului la terminarea școlii generale, când exemplul colegilor îl atrage : „Zic, nu mă duceți mai departe la o școală și pe mine, toți colegii mei s-au dus la licee, peste tot, la liceu nu vreți să mă dați, colo nu, eu să stau așa la ceapeu, pălmaș?”.

Cu mari greutate, reușește să termine în etape școala profesională, lucrează prin sat, prin împrejurimi, la București, până când un grup de tineri din sat îl conving să plece cu ei în Valea Jiului, „că acolo se ia bani”. Deși avea calificare de strungar, va lucra ca muncitor necalificat în mină. Are ceva necazuri, tentația de a avea bani îl duce pe drumuri greșite („făcui și eu o tacaza, mă inhăitai cu niște prieteni — așa e când te duci printre străini”), apoi se însoară, are doi copii, nu are casă, nu are cu cine să lase copiii, îi dă la creșă, împotriva convingerilor sale, și, când are ocazia, vine la Rovinari.

De ce a plecat de acolo, nu știe să spună precis. „Colectivul cu care am lucrat și felul de viață cum trăiam, minerii noi acolo și organizarea de muncă, aia niciodată n-o s-o am la Rogojelu”. Și totuși, țăranul venit într-o colectivitate industrial-urbană cu tradiție constituită, se simte mereu străin : „acolo erau de-ai lor, mai vechi, cunoscuți, erau băstinași de loc, noi, ăștia, eram cam și-așa, și-așa, străini”. El nu-și găsește locul pentru realizarea rostului, banii pentru care venise, deși câștigă bine (mai bine ca la Rovinari), nu reprezintă nici pe departe o mulțumire.

La Rovinari, în schimb, pare să-și fi găsit locul și, poate, și rostul, chiar dacă nu pe deplin; el afirmă că „mai omenește am trăit aici decât în Valea Jiului”.

A primit apartament, copiii sînt la școală, aproape de casă, soția nu lucrează, pentru a-i supraveghea, și el pare mulțumit. Gospodarul N.F., legat de comunitatea rurală, merge în satul alăturat și-i ajută pe oameni la muncile agricole, ține un porc la unul dintre ei și aduce fructe copiilor.

În concediu, merge „acasă”, în satul din Ialomița : „De obicei n-am fost niciodată în stațiune. În concediu mă duc acasă, la părinți, deci în satul meu natal. Am și pe soră-mea recăsătorită acolo și, în special, dacă-i toamna sau primăvara, să-i ajut la munca cîmpului. Dacă am copii, iau și ei vacanță, se duc acolo vara, găsește și ei o fructă, strugure spre toamnă, mă duc și eu, găsesc o pasăre, mai știu eu cum, proaspătă, un ou, cam ce e la țară, acum nu mai e ca înainte, că pămînt avem”.

Nerealizarea unei componente fundamentale a modelului bunului gospodar este însă o obsesie pentru N.F. repetată de multe ori în timpul discuției, ca dovadă de eșec, pentru care caută mereu să se autoconsoleze : „Am vrut deci să am casa făcută de mina mea, să am un cuib al meu, nu al statului, să-mi creeze statul un bloc . . . Începusem într-un timp gîndurile să mă retrag acasă, să-mi cumpăr o casă cel puțin. Acum m-am hotărît să nu mai plec din oraș deloc. Dacă n-am realizat pînă la etatea asta, cel puțin de-acuma o să-ncerc să fac un lucru pentru copii sau măcar să le creez lor, căci eu pot să stau și ca chiriașul statului. Sînt alții care au ieșit la pensie de la bloc. A realizat poate pentru copii mai mult decât pentru ei”.

Am ajuns, în sfârșit, la copii, altă componentă fundamentală a gospodăriei, la nivelul căreia apar cele mai multe schimbări.

Părintele știe și vrea ca rostul copilului să nu mai fie același cu al lui. Necazurile lui nu trebuie să le mai aibă copilul. Neîmplinirile lui nu mai trebuie repetate de copil. Copiul va trebui să fie altceva decât părintele, oricum să-l depășească. Iată, puse în paralel, copilăria lui N.F. și copilăria copiilor lui: „Eu când eram la generală, mă duceam cu sapa, cu vaca, mă duceam cu oile, mă duceam la prășit, la cules de porumb, la treierat, la adunat spicele cu grebla, nu lăsam, dacă vedea tata spicul, îmi făcea bulevardul spinării sac de nuiele și le adunam toate. Da' acum ce le lipsește la copii? Au condiții suficiente, îi peste suficient poate că. Șade în apartament cu mine, nu-l plouă, nu-l ninge, nu-l bate vântul. Școala e aici, în oraș, nu face naveta ca ăștia de la sat”.

Hotărîrea lui N.F. de a se statornici, de a rămîne în Rovinari — după ce s-a perindat prin mai multe localități și meserii — nu ne pare că decurge din găsirea de către căutător a rostului său. Are loc mai degrabă, în mare măsură, un transfer al nevoii proprii de rost în nevoia de rostuire a copiilor, o convingere că rostul propriu, chiar neîmplinit, își poate găsi împlinirea în copii. Rostuirea copiilor va fi dovada rostului vieții părintelui.

N.F. vrea ca fiul să devină subinginer miner, iar fiica medic. Desigur, nu are certitudinea că dorințele i se vor împlini, dar el face tot ce crede de cuviință pentru asta. Întrebat dacă intenționează să plece din Rovinari, el răspunde: „Nu, că m-am gândit pe undeva că stric rostul copiilor de școală . . . Care n-are copii, ce zice, nu-mi convine c-am ieșit sub salar luna asta și . . . plec de aici. Nu este așa. Copiii, dacă e, cum fac alții, copiii învață un trimestru aici, un an aici, un an dincolo și cică, dom'le, de ce n-a învățat copilul carte? Rămîn aicea, stau aici, veghez, cunosc cadrele de învățători, didactice ale copiilor, mă acomodez cu ele, mă duc, zic, să am cunoștință, cînd e cazul, de e nevoie, să ne ducem să ajutăm, mă duc, că e copiii mei, învață”.

„*Tipul eroic*” — fiu de țărani săraci dintr-un sat de pe malul Dunării (cu „atestare documentară”), T.B. s-a născut „la 100 de ani după Eminescu” și „în ziua și luna cînd a murit Ștefan cel Mare”. T.B. se vrea ancorat într-o tradiție de veacuri, din care, amalgamată cu chemările prezentului, să realizeze o nouă sinteză.

Plin de respect și admirație pentru părinții lui, el vrea totuși, cu orice preț, să-și depășească tatăl, ceea ce, cum vom vedea, reușește pe deplin în toate privințele, dar, pentru el, nu în întregime. „Cum mă, tată, tu ai fost pină-n Tatra, și eu . . .” — repetă mereu T.B. în discuțiile cu tatăl. „Taci mă!” — îi răspunde tatăl, care a cunoscut ce înseamnă războiul și care știe că nu e nevoie de un asemenea prilej pentru a-ți afirma eroismul, fiului care e sigur că „dacă ar fi război, eu, T.B., aș fi un erou”.

Această obsesie îl va urmări mereu și la un moment dat el afirmă că a venit la Rovinari pentru că aici este „frontul energiei”, aici se poartă una dintre cele mai mari bătălii ale țării.

Și totuși, niciunul din acestea nu este „frontul” pe care devine erou T.B., pentru că el este un „erou”.

Să urmărim în continuare cursul vieții lui. Părinții îl dau la meserie — „așa se obișnuia pe atunci”, spune el, subînțelegînd că acum nu se mai

obișnuiește așa, și că pentru copiii lui vrea altceva. După armată, se hotărăște să se însoare și, având modelul soției în minte, o găsește și face nunta după o săptămână de când o cunoscuse. Puteau să locuiască în casa părintească, dar T.B. vrea propria lui casă mai făloasă ca a părinților, ceea ce duce la o ruptură de cei bătrâni. „Nu mi-a dat nimeni nimic”, spune el și, obținând loc de casă, împrumutându-se, muncind pină la epuizare împreună cu soția lui, reușește să facă o casă mai mare ca a tatălui, „pardosită de la început, cu vie și sonerie la poartă”. T.B. e mulțumit, dar pentru scurt timp. Copiii pe care-i au îl fac să-și reconsidere rostul. Când află că niște veri de-ai lui au făcut facultate, T.B. pleacă la oraș, ca să poată învăța. Casa e părăsită. Dar ea va acoperi încă unul din înțelesurile pe care le are pentru T.B. cuvântul „acasă”.

De ce a vrut să învețe T.B.? Pentru că a simțit că una din componentele majore ale modelului pe care vor trebui să-l urmeze copiii lui pentru a-și împlini rostul este învățătura. Modelul bunului gospodar care-l dirijează, totuși, pe T.B. nu are aceste cerințe, dar grija pentru viitorul copiilor este una din ele, deși nu în această formă.

După ce schimbă câteva locuri de muncă la Craiova, unde urmează și liceul seral, T.B. pleacă la Rovinari, sfătuit de directorul liceului, unde i se spune că va avea posibilități mai mari de a face o facultate.

T.B. nu învață pentru a dobîndi un alt statut profesional, pentru că de meseria pe care o practică afirmă că nu se va lăsa nici cînd va termina facultatea, nici pentru a cîștiga mai mult, pentru că e mulțumit cu cît are. Învață pentru copiii lui, pentru a le da un alt punct de pornire decît a avut el, pentru că „să vadă că dacă eu, la vîrsta mea, învăț, și ei trebuie să învețe”.

Copiii sînt tot ce consideră că are mai bun familia B. Cînd sînt plecați, parcă nu-și găsesse rostul; cînd sînt acasă, nu știu cum să le mai arate dragostea pe care le-o poartă. Amîndoi soții îi consideră ca pe o minune de care, parcă, nu sînt demni.

Părinții vor ca băiatul să devină avocat, iar fata medic. Pentru împlinirea acestor visuri învață T.B. Deși afirmă „nu le dau nimic, să-și facă singuri, el le dă, totuși, foarte mult, dar din domeniul altui model, care urmează a fi construit, decît cel al bunului gospodar.

Intenția, neexistentă încă, de a părăsi orașul Rovinari, este presupusă în ipoteza a două chemări: una fiind deschiderea unei mine în județul lui, ceea ce ar însemna apropierea de vechea „casă”, alta fiind eventualitatea mutării în orașul în care vor face copiii facultatea, ceea ce ar însemna apropierea de „casa” copiilor lui.

Ce înseamnă deci „acasă” pentru T.B.? Înseamnă, la casa pe care a construit-o; dar mai înseamnă și „mama, tata, soția, copiii”. Alături T.B. spune că „unde se cîștigă bani, acolo e acasă” și, deși nu spune explicit, „acasă” înseamnă și acolo unde vor învăța copiii.

Este și în aceste definiții o imagine a sintezei pe care tinde să o realizeze „eroul” nostru.

Putem spune, de fapt, că T.B., după ce și-a depășit tatăl, se luptă să-și ajungă din urmă copiii. Și aici stă esența „eroismului” lui, a celui ce se sacrifică pentru a deveni verigă de legătură.

Pentru a întregi conturul tipului pe care îl reprezintă T.B., să cităm și să încercăm să explicăm câteva din afirmațiile lui, aparent paradoxale

și contradictorii. „Mai bine muream atunci”, spune el, vorbind despre o explozie care l-a speriat și care l-a făcut să-și schimbe locul de muncă. Sau : „20.000 trăiesc și o sută mor”. Și altă dată : „Cind mă gîndesc ce copii buni am, parcă mi-e frică să nu mor înainte de a vedea ce or să ajungă!”. Și : „Dacă omul ar trăi 150 de ani, le-ar face pe toate!”.

Simțind sacrificiul pe care-l face în trecerea de la rostul părinților la cel al copiilor lui, aspirînd să devină erou, T.B. nu vede că este un „erou”, pentru că ceea ce face el nu a făcut niciunul din eroii pe care îi știe el sau pe care și-i imaginează, iar numai moartea ar putea fi o confirmare a eroismului. El se vrea, se proiectează semnificativ printre „cei o sută” și este printre ei, de vreme ce este sfîșiat între două lumi pe care vrea să le unească. El se sacrifică, uitînd de sine în efortul de a crea o lume dintr-o alta, păstrîndu-le în același timp pe amîndouă în sine, pentru a se lupta și a-l chinui cu incertitudinile. Dorința de a vorbi cu cît mai mulți oameni, de a povesti despre el și acel repetat „Eu, T.B . . .” cu care își începe frazele trădează această nevoie de confirmare a celui care, nemaifiînd ce au fost părinții și neputînd să știe să fie cum vor fi copiii, își apare sieși lipsit de consistență.

Acest sacrificiu a fost necesar pentru că timpul s-a concentrat în zilele vieții lui T.B. Cifra de 150 de ani înseamnă tocmai cît apreciază el că ar fi necesar pentru a înfăptui în tihnă ceea ce el înfăptuiește precipitat, fără certitudinea succesului. Certitudinea ar dobîndi-o doar în momentul în care și-ar vedea copiii cu rostul împlinit, pe fundamentele turnate de el.

De fapt, 150 de ani reprezintă două vieți de om. Inconștient, T.B. și-a caracterizat cel mai bine sensul încercării sale „eroice” : să sintetizezi într-o viață de om și într-un om anume două modele diferite care, în împlinirea lor, pot fi trăite doar de doi oameni diferiți, fiecare cu viața lui.

„Tipul bivalent” — atras de alte modele de circulație, acest tip pare să nu mai fie dependent de modelul bunului gospodar. El este deschizătorul de șantiere, specialistul căutat pretutîndeni, cu mare putere de muncă și de adaptare, care ridică edificii unul după altul, fiecare din ele fiind o împlinire repetată.

Și totuși, țăranul plecat din satul lui, nu reușește să-și găsească rostul în acest fel, pentru că modelul păstrat inconștient, al bunului gospodar, nu-i permite împlinirea rostului doar ca specialist și „întemeietor de edificii”.

D.F., reprezentativ pentru acest tip, s-a născut într-unul din satele din jurul Rovinarilor. Muncitor de categoria a șaptea, specialist cu înaltă calificare, el a străbătut țara în lung și în lat pe marile șantiere. A lucrat doi ani și în străinătate. Cînd vorbește despre șantiere, despre munca lui, ochii îi devin strălucitori și se însuflețește. De fapt, este singurul lucru despre care îi place să vorbească, pentru că e marea lui împlinire. Despre restul vieții lui trebuie să afli mai degrabă de la alții sau să bănuiești.

D.F. lucrează acum la teromcentrala Rogojelu și locuiește în Rovinari. În răstimpul peregrinărilor lui, i „s-a destrămat familia”, și asta e marea lui durere. Tinjește după copil, care stă cu mama. La prietenii lui căsătoriți nu merge niciodată în vizită, pentru că-i e rușine că „nu e în rîndul lumii”. Deși tinjește după „o casă a lui”, niciodată nu l-am găsit acasă. Umblă pe la părinți, pe la prieteni, caută . . .

„Eu sint omul banului”, declară la un moment dat, evident cinic, D.F. Dar el câștigă foarte bine, este foarte apreciat, și totuși nu te poți indoi de faptul că este un om „fără rost”. El nu mai are un „acasă”, nu mai simte solidaritatea unei comunități în care și-a dobândit locul și rostul. Și în aceste împrejurări succesele lui profesionale își pierd, ele însele, sensul.

În multitudinea de comportamente aflate sub influența modelului „bunului gospodar”, tipul bivalent iese, printr-o latură a structurii sale, din sfera de influență a acestuia. El este și un profesionist, dar „modelul vieții profesionale”, ca să spunem așa, ține deja de altă „lume”. În același timp, el nu este integral și propriu-zis un „profesionist” și nici nu trăiește doar printre oameni structurați după acest „model”. O dimensiune a existenței sale este structurată după nevoile „bunului gospodar” și trăiește printre oameni care împărtășesc, în grade diferite, această structură. De aceea, ca persoană, tipul bivalent va fi scindat prin această dublă apartenență, cele două „modele” nefiind convergente, o sinteză a lor neexistând încă, și nici el nefiind capabil să o încerce sau să o proiecteze.

„*Tipul profesionist*” — A.A. s-a născut într-o familie de muncitori textiliști într-un orașel din Mărginimea Sibiului. Lăcătuș de profesie, lucrează un timp în orașul natal, iar în 1985 vine la Rovinari pentru a fi mai aproape de părinții bolnavi ai soției, născută în Gorj.

A.A. este pasionat de meseria lui și de munca pe care o face în mină, muncă plină de răspundere, care nu i se pare grea, ca altora. „Dacă-ți lași problemele de acasă și te duci la serviciu cu fruntea sus, să-ți faci datoria, la muncă nu poți să ai decît realizări”. Și chiar dacă e nevoie de sacrificii („Nu poți să lucrezi în cărbune fără să fii conștient că trebuie să faci sacrificii”), el este gata să le facă.

Orașul Rovinari i se pare adecvat pentru a-și crește cei doi copii, mai ales pentru că „sint foarte multe tentații în orașul ăsta, ca meserie”. Vorbind despre băiatul lui, va spune că i-ar place să-l vadă „miner, ca tatăl lui”, dacă vrea, „dacă nu — ce-o vrea el”.

A.A. a participat la construcția casei pe care părinții lui au ținut s-o aibă în orașelul lor. Dar nu o consideră casa lui, de care să fie legat prin acel „acasă” pe care l-am întâlnit la alții. A.A. își delimitează foarte clar idealurile de cele ale tatălui său. „Nu m-a putut opri o simplă casă într-acel loc. Am plecat cu gândul că dacă tata a făcut o casă într-un oraș, și eu voi putea să fac măcar pe jumătate cît el. Adică să am și eu realizări care, la un moment dat, să egaleze casa lui tata. Dacă tata a avut ideal să facă o casă în viața lui, idealurile mele sint să am și eu, ca și dînsul, copiii puși în rîndul lumii, adică să fie oameni între oameni, să știe ce doresc de la viață, să pot să mă ocup și eu de problemele care le am în gînd și care mă zbat să le rezolv”.

Copiii nu mai apar obsesiv în isterisirea lui A.A. El nu se mai proiectează în ei, pentru că se consideră împlinit. „Problemele” cu care se zbate sint a doua pasiune a lui : scrisul. El scrie basme pentru copii și speră ca în curînd să le publice. Apoi va începe un roman.

Sigur de el, de ceea ce reprezintă, de drumul pe care îl are de urmat, A.A. pare să-și fi găsit rostul la Rovinari. El nu are, ca alții, nostalgia întoarcerii „acasă”, deși vorbește cu drag de frumusețea locurilor și oameni-

lor din Mărginime. „Casa ta și locul tău e acolo unde trăiești și unde muncești, nu acolo de unde ai plecat”, declară el categoric.

Cu acest tip ieșim integral din cadrele „modelului bunului gospodar”, el ilustrând, prin comportament și aspirații, „modelul vieții profesionale”.

„Tipul migrator” — constituie, ca să spunem așa, „clasa de rest” a tipologiei noastre. Aflat și el sub imperativul rostului — dacă îl acceptăm pe acesta ca postulat al existenței umane — „tipul migrator” nu mai găsește însă un sprijin, ca ceilalți, în „modelul bunului gospodar” și, aparent cel puțin, nici în alte modele. El vine la Rovinari mai mult atras de starea anomică a începuturilor, de libertatea orașului și nu de disciplina șantierului, de imaginea confuză a unei șanse atașată oricărei încercări. Dar această „încercare”, el nu o va duce până la capăt căci, de fapt, nu-i cunoaște sensul și nu știe să-i măsoare reușitele sau înfringerile.

Deviza migratorului este aproximată de I.C., în numele mai multor colegi cu care a venit împreună la Rovinari, astfel: „Dacă se crează condiții rămânem, dacă nu, plecăm, că doar nu s-a terminat lumea aici”.

Și într-adevăr, majoritatea au plecat, dar au venit alții, care și ei vor pleca, pentru că lipsa modelului face căutarea perpetuă. Chiar dacă se vor opri — și e de presupus că o vor face la un moment dat — nu va fi pentru că au găsit ceea ce au căutat, ci deoarece, neștiind ceea ce caută, ajung să fie suficient de obosiți pentru a avea impresia — eventual — că au găsit.

Indivizii care se inseriu în acest tip atitudinal alcătuiesc o adevărată „populație migratoare”, care alimentează „fluxurile de migrație” „fluctuația forței de muncă” ș.a.m.d.

Cu ei căutarea rostului pare a fi eșuat.

*

Privită în ansamblu însă, această căutare a rostului, așa cum ne-a apărut ea la Rovinari, și cum am încercat să o ilustrăm în cele de față, este departe de a fi doar un proces de adaptare, cu mai mult sau mai puțin succes, la un *dat*, ci este un *proces constructiv*, activ, care nu și-a spus încă ultimul cuvânt.

Note bibliografice

- 1) BERNEA, ERNEST, *Cadre ale gândirii populare românești*, București, Edit. Cartea Românească, 1985.
- 2) BUCUR, CORNEL, *Coordonate diacronice ale modului de viață zonal în secolele XI—XX în C. Irimie, N. Dunăre și P. Petrescu (coord.) Mărginenii Sibiului*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1985.
- 3) CARAIOAN, POMPILIU, *Profesorul Dimitrie Gusti și Școala sociologică de la București*, Sociologia Militantă, vol. IV, București, Edit. Științifică, 1971.
- 4) GUSTI, DIMITRIE, *La science de la réalité sociale*, Paris, Alcan, P.U.F. 1941.
- 5) MIHĂILESCU, VINTILĂ și NICOLAU, VIORICA *Folosirea eficientă a forței de muncă în industria extractivă* în „Revista Economică”, nr. 27/1983.

VINTILĂ MIHĂILESCU, VIORICA NICOLAU,
GHEORGHE VILCEANU, MARCEL RĂDULEA